

Marzena Lemanowicz

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

**MOŻLIWOŚCI PODEJMOWANIA
DZIAŁAŃ INTEGRACYJNYCH
WŚRÓD PRODUCENTÓW ROLNYCH
W ŚWIECIE OBOWIĄZUJĄCYCH W POLSCE
REGULACJI PRAWNYCH**

1. Wstęp

Producenci rolni są najsłabszym ogniwem łańcucha agrobiznesu. Taka sytuacja jest rezultatem charakteru struktury podmiotowej rynku rolnego, któremu towarzyszy niski stopień koncentracji producentów rolnych w relacji do pozostałych podmiotów rynku. Duża koncentracja po stronie podmiotów realizujących skup produktów rolnych (hurtownie, przedsiębiorstwa przemysłu spożywczego, sieci sklepów detalicznych) zapewnia im znaczną przewagę nad producentami rolnymi. Poza niskim stopniem koncentracji na słabą pozycję konkurencyjną rolników wpływa duża jednorodność wytwarzanych produktów. Jest ona w dużej mierze rezultatem braku stosowania wyróżników oferty, np. w postaci marek produktowych. Kolejnym czynnikiem warunkującym sytuację producentów jest wysoki stopień uzależnienia od odbiorcy w przypadku, kiedy producent wykorzystuje tylko jeden kanał dystrybucji. Poza tym z zamianą jednego rolnika – dostawcy na innego, wiążą się niskie koszty zmiany dostawcy dla podmiotów realizujących skup. Uwarunkowana pozycja producenta rolnego nie pozwala mu wpływać na decyzje odbiorcy produktu. Dysponując małą skalą produkcji, działający w pojedynkę rolnik ponosi z reguły wysokie koszty produkcji. Małe, niejednorodne partie towaru stanowią trudną do pokonania barierę zbytu wytworzonych produktów. Zatem szansą przezwyciężenia zarówno bariery kosztowej, jak i bariery zbytu, należy upatrywać w integracji poziomej producentów rolnych. Integracja pozioma wśród producentów rolnych jest szansą przezwyciężenia nierównowagi w układzie producent rolny – hurt pierwotny, a także stwarza produ-

centom możliwości włączenia się do następnych ogniw w systemie dystrybucji produktów rolnych. Formą realizacji integracji poziomej jest tworzenie grup producentów rolnych lub organizacji producenckich. Działalność rolników w ramach tych podmiotów przyczynia się do podnoszenia konkurencyjności polskiego rolnictwa.

2. Regulacje prawne dotyczące grup producentów rolnych w Polsce

Aktem prawnym regulującym zasady tworzenia oraz warunki funkcjonowania grup producenckich w Polsce jest Ustawa z 15 września 2000 r. o grupach producentów rolnych i ich związkach (DzU 2000 nr 88, poz. 983). 18 czerwca 2004 r. uchwalono Ustawę o zmianie ustawy o grupach producentów rolnych i ich związkach (DzU 2004 nr 162, poz. 1694).

Ustawa nie wprowadziła nowej formy organizacyjno-prawnej (grupy producentów rolnych), a jedynie określiła warunki, jakie muszą spełniać współpracujący ze sobą rolnicy, aby móc ubiegać się o wsparcie finansowe ze środków publicznych. Używany w ustawie termin „grupa producentów rolnych” nie oznacza więc żadnej formy prawnej, ale odnosi się do organizacji, której głównym celem jest wprowadzanie na rynek produktów wytworzonych w gospodarstwach członków.

Członkami grupy mogą być osoby fizyczne i prawne, prowadzące gospodarstwo rolne w rozumieniu przepisów o podatku rolnym lub prowadzące działalność rolniczą w zakresie działów specjalnych produkcji rolnej.

Grupy producentów rolnych działają jako przedsiębiorcy posiadający osobowość prawną pod warunkiem, że:

- zostały utworzone przez producentów jednego produktu bądź grupy produktów;
- działają na podstawie statutu lub umowy (aktu założycielskiego);
- składają się z członków, udziałowców lub akcjonariuszy (żaden z nich nie może posiadać więcej niż 20% głosów na walnym zgromadzeniu lub zgromadzeniu wspólników);
- przychody ze sprzedaży produktów lub grup produktów wytworzonych w gospodarstwach członków stanowią więcej niż połowę przychodów grupy ze sprzedaży produktów lub grup produktów, dla których grupa została utworzona;
- określają obowiązujące członków grupy zasady, dotyczące jakości i ilości dostarczanych grupie produktów oraz sposoby przygotowania produktów do sprzedaży ujęte w formie aktu założycielskiego.

Wykaz produktów i grup produktów, dla których mogą być zawierane grupy producentów rolnych, zawiera załącznik do Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 3 lutego 2005 r. w sprawie wykazu produktów i grup produktów, dla których mogą być utworzone grupy producentów rolnych, minimalnej rocznej wielkości produkcji towarowej oraz minimalnej liczby członków grupy producentów rolnych (DzU 2005 nr 30, poz. 258).

W rozporządzeniu podaje się wykaz produktów i grup produktów, dla których mogą powstawać grupy producentów (np. trzoda chlewna, mleko, ziarno zbóż, produkty rolnictwa ekologicznego, miód itp.), minimalną liczbę członków grupy (5 osób), minimalną wielkość produkcji towarowej wyrażoną w tonach, hektarach, sztukach lub w złotychkach. Tylko dla grup zrzeszających producentów tytoniu minimalna liczba członków grupy wynosi 50 osób, a dla producentów szyszek chmielowych 7 osób. Terytorium Polski zostało podzielone na trzy grupy województw i dla każdej z nich zostały określone wielkości produkcji towarowej. Do pierwszej grupy należą województwa: małopolskie, podkarpackie, śląskie i świętokrzyskie, do drugiej grupy województwa: lubelskie, lubuskie, łódzkie, mazowieckie i opolskie, a do trzeciej: dolnośląskie, kujawsko-pomorskie, podlaskie, pomorskie, warmińsko-mazurskie, wielkopolskie i zachodniopomorskie. Wymagania co do wielkości produkcji towarowej są najbardziej wygórowane dla grup działających w województwach należących do trzeciej grupy.

Warunkiem koniecznym, aby grupa była organizacją zarejestrowaną przez wojewodę, a tylko takie mogą korzystać ze wsparcia finansowego, jest posiadanie formy prawnej. Organizujący się rolnicy muszą zatem wybierać takie formy prawne przewidziane polskim prawem, które dają osobowość prawną, np. spółdzielnia, spółka z o.o., spółka akcyjna, zrzeszenie itp.

Ponadto grupa, chcąc spełniać warunki uznania, musi osiągać co najmniej: w pierwszym roku działalności – 51%, w drugim – 60%, w trzecim i następnych – 75% udokumentowanych przychodów ze sprzedaży produktów, dla których została utworzona, wytworzonych w gospodarstwach jej członków. Warunek ten wprowadzono po to, by zapobiec tworzeniu grup fikcyjnych, które, zajmując się wyłącznie pośrednictwem w handlu, korzystałyby z pomocy finansowej państwa.

Wspólna organizacja rynków rolnych obejmuje wspólną organizację rynku świeżych owoców i warzyw oraz wspólną organizację rynku przetworów owocowych i warzywnych. Wspólnotowy rynek owoców i warzyw świeżych oraz rynek owoców i warzyw przetworzonych regulowane są odrębnymi aktami prawa UE, wprowadzającymi zróżnicowane instrumenty pomocy.

Sprawy organizacji rynku owoców i warzyw świeżych w Polsce reguluje Ustawa z 19 grudnia 2003 r. o organizacji owoców i warzyw, rynku chmielu, rynku tytoniu oraz rynku suszu paszowego (DzU 2003 nr 233, poz. 2221 z późn. zm.), a sprawy rynku przetworów owoców i warzyw Ustawa z 19 lutego 2004 r. o organizacji rynku przetworów owoców i warzyw (DzU 2004 nr 62, poz. 572).

O pomoc finansową z tytułu wspólnej organizacji rynków owoców i warzyw mogą ubiegać się:

- wstępnie uznane grupy producentów owoców i warzyw i ich zrzeszenia;
- uznane organizacje producentów owoców i warzyw i ich zrzeszenia.

Status wstępnego uznania oraz uznania jest nadawany na podstawie kryteriów wstępnego uznania oraz uznania zgodnie z legislacją UE i przepisami Ustawy z 19 grudnia 2003 r. o organizacji rynków owoców i warzyw, rynku chmielu, rynku tytoniu oraz rynku suszu paszowego (DzU 2003 nr 223, poz. 2221 z późn. zm.).

Pomoc finansowa jest przyznawana grupom i organizacjom producentów, zrzeszającym minimum 5 członków, które uzyskały status wstępnego uznania lub uznania w następujących kategoriach produktów: owoce i warzywa, owoce, warzywa, owoce i warzywa przeznaczone do przetwórstwa, owoce cytrusowe, orzechy i grzyby.

Wartość sprzedaży produktów dla każdej z powyższych kategorii wynosi min. 50 tys. euro dla wstępnie uznanych grup producentów owoców i warzyw oraz 100 tys. euro w przypadku uznanych organizacji producenckich. Oczywiście grupy, które nie chcą korzystać ze wsparcia, nie muszą spełniać wymienionych wyżej warunków uznania.

Ponadto sprawy organizacji i pomocy finansowej dla grup producentów owoców i warzyw przeznaczonych do przetwórstwa reguluje Ustawa z 19 lutego 2004 r. o organizacji rynku przetworów owoców i warzyw (DzU 2004 nr 62, poz. 572).

3. Stan organizacyjny grup producentów rolnych, organizacji producenckich i grup producentów owoców i warzyw w Polsce

Grupy producentów rolnych zaczęły powstawać w Polsce już na początku lat dziewięćdziesiątych. Proces tworzenia się grup i terminologię uregulowano w 2000 r. wprowadzając w życie Ustawę z 15 września 2000 r. o grupach producentów rolnych i ich związkach (DzU 2000 nr 88, poz. 983) oraz Ustawę o z 29 listopada 2000 r. o organizacji rynku owoców i warzyw, rynku chmielu, rynku tytoniu oraz rynku suszu paszowego (DzU 2003 nr 3, poz. 19). Od 1 maja 2004 r. zaczęła obowiązywać Ustawa z 19 grudnia 2003 r. o organizacji rynku owoców i warzyw, rynku chmielu, rynku tytoniu oraz rynku suszu paszowego (DzU 2003 nr 223, poz. 2221 z późn. zm.).

Ustawy te wprowadziły pojęcie grupy producentów rolnych dla grup organizowanych w ramach ustawy o grupach producentów rolnych oraz dla grup działających na rynku owoców i warzyw – pojęcie organizacji producentów (posiadającej status uznania) i grupy producentów owoców i warzyw (posiadającej status wstępnego uznania).

Według danych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi (MRiRW) na dzień 31 lipca 2005 r., zarejestrowane były w Polsce 102 grupy producentów rolnych. Najwięcej grup zarejestrowanych było w województwach: wielkopolskim – 16, kujawsko-pomorskim – 14, lubelskim – 12, małopolskim – 11, w podkarpackim i dolnośląskim – po 8, mazowieckim – 7, opolskim, podlaskim i świętokrzyskim – po 5, pomorskim – 3, łódzkim – 2 oraz śląskim i zachodniopomorskim – po 1. Wśród za-

rejestrowanych grup było 40 zrzeszeń, 33 spółki z o.o., 24 spółdzielnie i 5 stowarzyszeń. Zestawienie liczbowe grup producentów rolnych według produktów i grup produktów przedstawiono w tab. 1. Grupy produktów: owoce, warzywa, owoce i warzywa oraz owoce i warzywa przeznaczone do przetwórstwa dotyczą grup wpisanych do rejestru przed 1 maja 2004 roku. Oprócz grup producentów rolnych działają w Polsce uznane organizacje producentów owoców i warzyw (OP) oraz wstępnie uznane grupy producentów i warzyw (GP).

Według danych MRiRW na dzień 15 maja 2005 r. zarejestrowanych było 9 uznanych organizacji producentów i 30 wstępnie uznanych grup producentów owoców i warzyw. Wśród 30 GP dwanaście posiadało kategorię wstępnego uznania – produkty przeznaczone do przetwórstwa, a 18 GP kategorię wstępnego uznania – owoce i warzywa świeże.

Tabela 1. Liczba zarejestrowanych grup producentów rolnych w podziale na produkty i grupy produktów

Wykaz produktów i grup produktów	Liczba zarejestrowanych grup	Wykaz produktów i grup produktów	Liczba zarejestrowanych grup
Żywiec wołowy	1	Nasiona roślin oleistych	1
Trzoda chlewna żywa, mięso wieprzowe: świeże, chłodzone, mrożone	22	Ziarno zbóż i nasiona roślin oleistych	6
Owce i kozy	1	Buraki cukrowe	1
Drób żywy	7	Szyszki chmielowe	2
Króliki żywe	1	Liście tytoniu suszone	11
Jaja ptasie	3	Owoce i warzywa	16
Mleko	3	Owoce	4
Kwiaty świeże	1	Warzywa	2
Ziemniaki świeże lub chłodzone	2	Owoce i warzywa przeznaczone do przetwórstwa	2
Ziarno zbóż	15	Razem	102

Źródło: dane MRiRW na dzień 31 lipca 2005 roku.

Wśród 9 OP trzy posiadały kategorię uznania – produkty przeznaczone do przetwórstwa. W województwie lubelskim było zarejestrowanych 3 OP, w wielkopolskim – 2, a także po jednej organizacji producentów owoców i warzyw w województwach: łódzkim, świętokrzyskim, warmińsko-mazurskim i mazowieckim. Wśród wstępnie uznanych GP – 10 funkcjonowało w województwie kujawsko-pomorskim, po 7 w lubelskim i wielkopolskim, a 5 w mazowieckim. Według danych Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa średnia wartość produktów sprzedanych przypadająca na jedną OP w 2004 r. wyniosła 9 032 438,50 zł, natomiast średnia wartość produktów sprzedanych przypadająca na jedną GP wyniosła 2 097 831,35 zł.

Liczba zarejestrowanych grup producentów rolnych w Polsce jest dużo niższa niż liczba grup działających na rynku rolnym. Wiele grup nie podjęło jeszcze trudu ubiegania się o rejestrację, co jest związane z koniecznością wypełnienia warunków stawianych w obowiązujących ustawach. Według danych Fundacji Spółdzielczości Wiejskiej, w 2003 r. działało w Polsce ponad 400 formalnych grup producenckich.

4. Podsumowanie

Pozioma kooperacja zapewnia producentom osiągnięcie korzyści ekonomicznych, które w następstwie otwierają im drogę do integracji pionowej. W ten sposób grupy producentów mogą zacząć pełnić rolę integratora w kanale marketingowym. Mogą uczestniczyć kapitałowo w tworzeniu nowych instytucji hurtu pierwotnego (np. rynków hurtowych i giełd towarowych), brać udział w prywatyzacji zakładów przemysłu spożywczego oraz inwestować w prywatne zakłady przetwórcze w celu przejęcia nad nimi kontroli. Wzorem zagranicznych kooperatyw należy spodziewać się coraz większego stopnia zaangażowania polskich grup w przetwórstwo. Dotyczy to również grup producentów owoców i warzyw, które poprzez wykonywanie takich czynności, jak: suszenie, mrożenie, sokowanie itp., przejmują funkcje następnego ogniwa w systemie marketingowym. Rozwój rolniczych grup producenckich powinien mieć znaczący wpływ na poprawę sytuacji ekonomicznej gospodarstw rolnych. Przewiduje się także procesy modernizacyjne tych gospodarstw, będące w pewnym sensie skutkiem presji, jaką wywiera konieczność integracji pionowej w rolnictwie. Wspólne działania podejmowane przez rolników tworzących grupy, mają na celu ułatwienie polskim drobnotowarowym gospodarstwom dostosowanie się do rolnictwa Unii Europejskiej.

Literatura

- Informacje uzyskane w Ministerstwie Rolnictwa i Rozwoju Wsi.
 Informacje uzyskane w Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.
 Lemanowicz M., *Organizacje i grupy producentów rolnych szansą na poprawę konkurencyjności polskiego rolnictwa*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2005.
 Ustawa z 15 września 2000 r. o grupach producentów rolnych i ich związkach oraz o zmianie innych ustaw wraz z kolejnymi zmianami (DzU 2000 nr 88, poz. 983).
 Ustawa z 29 listopada 2000 r. o organizacji rynku owoców i warzyw, rynku chmielu, rynku tytoniu oraz rynku suszu paszowego (DzU 2001 nr 3, poz. 19).
 Ustawa z 19 grudnia 2003 r. o organizacji rynków owoców i warzyw, rynku chmielu, rynku tytoniu oraz rynku suszu paszowego (DzU 2003 nr 223, poz. 2221 z późn. zm.).
 Ustawa z 19 lutego 2004 r. o organizacji rynku przetworów owocowych i warzywnych (DzU 2004 nr 62, poz. 572).

Ustawa z 18 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy o grupach producentów rolnych i ich związkach oraz o zmianie innych ustaw (DzU 2004 nr 162, poz. 1694).

Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 3 lutego 2005 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wykazu produktów i grup produktów, dla których mogą być tworzone grupy producentów rolnych, minimalnej rocznej wielkości produkcji towarowej oraz minimalnej liczby członków grupy producentów rolnych (DzU 2005 nr 30, poz. 258).

POSSIBILITIES OF UNDERTAKING OF INTEGRATION ACTIVITIES AMONG FARMERS BASED ON PRESENT POLISH REGULATIONS

Summary

In the article there are presented reasons which cause necessity of undertaking of integration activities among farmers. An essential part of the work is to describe present regulations and rules of farmers' organisation in a group activity. There are presented conditions under which farmers can form producers groups and producers' organisations. Creation of such entities is very important because of improvement in competitiveness of Polish agriculture. Moreover, only these organisations which fulfil requirements included in acts can apply for public support.